

NATIONAL IDENTITY VERSUS "PROTECTIVE" POWER

Cristian Tiberiu Popescu, Assoc. Prof., PhD, "Hyperion" University of Bucharest

Abstract: *This paper identifies and evaluates the first parliamentarism act of authority in our country, which had decisive consequences in developing Romanian national identity. It is about the realities of the so-called Regulation Period, which offered the Romanian Principalities their first constitutions, called Organic Regulations, but also a more austere vassalage from Russia, which was proclaimed Protector Power.*

A frequent method was brandishing an undisguised authoritarianism, though doubled by plotting actions, such as defrauding the constitution by secretly amending the sample version of the constitution. The detection of the Russian doings by the National Party members from the Parliament led to voting, on the 15th of July, 1837, against fraudulent additions done by the Russian Consulate – an act of national dignity.

Even though the battle seemed to be won by the Russians – who determined the Turks to accept those additions, despite the manner in which they came to be in the text in question – the effects on the public opinion in Romania were overwhelmingly edifying, raising national identity awareness and, also, specific ideals and goals to that effect.

Keywords: *Russo-Turkish war, Organic Regulations, Protector Power, Romanian Principalities, Russia, National Party*

Lucrarea de față își propune să identifice și să evalueze primul act de autoritate al parlamentarismului românesc, având consecințe decisive asupra asumării identității noastre naționale. Ne referim la perioada cuprinsă între 27 iunie 1836 și 9 mai 1838 – o criză politică neașteptată și nemaîntâlnită, dar totodată un moment de cea mai mare importanță pentru declanșarea noului avânt patriotic ce va culmina prin împlinirile naționale din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Intervalul 1828-1829 a găsit Imperiile rus și otoman angrenate într-un „război total”, desfășurat în Europa și Asia și încheiat – la fel ca și cele anterioare – prin victoria țarului. Pe tronul Turciei se afla un sultan, Mahmud II, plin de intenții bune față de împărăția lui și care, de aceea, s-a arătat a fi un sânguincios reformator ce voia să readucă Imperiul otoman la statutul de mare putere activă, deși statul real al acestuia era deja acela de „bolnavul Europei”. Iar „boala” Imperiului otoman consta poate înainte de orice altceva în neputința de a-și regăsi vigoarea de altădată, pentru că nu-și mai regăsea idealurile de atunci, care electrizau spiritele și-i adunau pe oameni împreună, capabili să construiască imperiul întins pe trei continente. Reformatorul Mahmud II a încercat să răspundă acestor realități – inclusiv prin aceea că pentru noul război cu rușii a proclamat *djihad*-ul. Faptul este fructificat de ruși, care, în fața Europei, justifică intervenția în Balcani prin datoria de a-i apăra pe frații ortodocși de persecuțiile la care i-ar fi supus turcii. Înfrângerea otomanilor se consfințește prin Pacea de la Adrianopol, unde rușii impun condiții umiltoare turcilor, unele dintre acestea fiind, în aplicarea lor imediată, împovărătoare pentru români, dar altele, în perspectiva istorică, fiind

benefice. Pentru primul caz avem în vedere că țările române, deși rămâneau supuse Turciei, intrau totodată și sub un *Protectorat* rusesc; oficial, adică de ochii Europei, protecția era acordată de marele stat ortodox rus celor două provincii românești, ortodoxe și ele, ca astfel abuzurile musulmane să fie limitate sau chiar neutralizate, pe cât posibil. În realitate, *Protectoratul* justifica imixtiunea rușilor și impunerea intereselor rusești imediate și de perspectivă, care se exersau cu dar și intransigența menită să asigure un nou mod de aservire din partea Rusiei.

Ca o consecință a înțelegerilor ruso-turce, Țările Române primesc primele lor Constituții, așa-numitele *Regulamente Organice*, ceea ce a făcut ca perioada istorică românească cuprinsă între 1831 și 1856 să fie numită „Perioada Regulamentară”. Țările Române se aflau sub ocupație rusească încă din timpul războiului (1828-1829), iar Rusia și-a retras trupele – tot găsind motive să tergiverseze – abia în 1834. Cu alte cuvinte, redactarea s-a realizat sub autoritatea directă a guvernatorilor-consuli ruși, ultimul, dar cu mandatul cel mai lung fiind celebrul Pavel Kiseleff, numit „Președinte plenipotențiar al Divanurilor Moldovei și Țării Românești”. De la început s-au constituit, pentru fiecare principat, câte o „comisie specială”, aflată sub autoritatea și controlul rușilor, care nu înțelegeau nici măcar să dea explicații pentru ceea ce impuneau, primul președinte al ambelor comisii – moldovenească și munteană – autoproclamându-se consulul de atunci, M. L. Minciaky. Împotriva „manierei rusești” s-a protestat și la Iași și la București, iar aici președintele Adunării, Ioan Văcărescu a fost chiar arestat din această cauză [1].

Ca noutate, Regulamentele – în ceea ce era esențial – prevedeau instituirea *regimului parlamentar*, puterea legislativă revenind Obșteștii Adunări, iar Domnului revenindu-i puterea executivă, pentru care era asistat de Guvern. Odată aprobate, Regulamentele au fost tipărite în volum și s-au difuzat celor doritori de a avea un exemplar.

În 1834, când lucrurile păreau, din punctul de vedere rusesc, deja bine puse pe picioare, asigurându-le bazele pentru exercitarea puterii în Principatele Române, iar pe de altă parte, puterile europene se arătau tot mai nerăbdătoare ca Rusia să renunțe la administrarea directă a acestora, guvernatorul Kiseleff a fost retras și au fost numiți din nou domni pământeni: Mihail Sturdza în Moldova și Alexandru Dimitrie Ghica în Țara Românească.

Peste autoritatea teoretică a Domnului și cea a Adunării, pe care în fapt încerca să le îngrădească neîncetat, Rusia urmărea exercitarea unui control total [2]. În Țara Românească lucrurile erau mai complicate decât în Moldova, pentru că, în primul rând populația își exprima mai accentuat nemulțumirea față de legile impuse de ruși, în al doilea rând, pentru că aici curentul național era mai puternic, iar în al treilea rând, pentru că Alexandru Ghica, spre deosebire de omologul său din Moldova, încerca diverse acțiuni de manifestare autonomă, deloc pe placul Rusiei [3]. Pericolul putea deveni grav pentru ruși, *dacă* vocile Domnului și Adunării ar fi sunat concertat împotriva Protectoratului, pentru că atunci *mitul* fericirii pe care acesta a adus-o românilor – mit cu care erau bombardate cancelariile europene – s-ar fi spulberat. Ceea ce aveau de făcut deci rușii, prin consulatul de la București, era să-i învrăjbească pe unul împotriva celuilalt. Aceasta era astfel o preocupare principală pentru activul consul Rückman, care făcea constante presiuni la Domn să condamne manifestările național-patriotice (implicit, antirusești) din Adunare, iar apoi îi invita la consulat pe cei

avertizați, explicându-le că totul decurge din tendințele tiranice ale lui Vodă, pe care Rusia se gândește să-l demită curând [4]. Rezultatul a fost pe măsura așteptărilor, căci de-a lungul domniei lui Alexandru Ghica Adunarea i-a fost puternic ostilă, ajungând să creadă că demiterea lui ar aduce rezolvarea tuturor problemelor țării. Unite doar în ceea ce privea ura față de Vodă, în Adunare existau totuși două orientări politice distincte: Partida *Conservatoare* și Partida *Națională*. Prima considera că realizarea idealurilor naționale se poate face doar pas cu pas, prin acumulări succesive și profitând de eventualele momente defensive atât ale Turciei, cât și ale Rusiei; iar cum pentru moment Rusia părea foarte puternică și stăpână pe situație, singura politică nesinucigașă era supunerea și colaborarea totală. Partida Națională se raporta la marile *idealuri naționale* – Unirea și Independența – ca la obiective *curând* realizabile, pentru care însă era necesar ca poporul să fie pregătit; afirmarea lor trebuia să arate deopotrivă stăpânilor lumii că poporul român, cel puțin prin reprezentanții lui din Adunare, manifestă conștiință națională și civică [5].

În 1836, atât Domnul cât și reprezentanții partidelor din Adunare ajunseseră la concluzia că unele dintre prevederile Regulamentului organic se impune să fie amendate pentru a fi aduse „la zi”; astfel, Alexandru Ghica a emis un *Ofis* la 27 iunie 1836, prin care solicita Adunării să instituie o comisie dintre membri ei, pentru „revizuirea celor lucrate de dânsa (*i. e.* de Adunare) în vederea trecutei vremelnicești oblăduiri cu cele înserate în textul Regulamentului organic” [6]. Comisia aleasă era formată din cinci membri [7], dintre care cel puțin patru – Colonelul Ion Câmpineanu, logofeții Manolache Băleanu și Ștefan Bălăceanu și paharnicul Ioan Roset – erau *masoni*, despre cel de-al cincilea – postelnicul Alecu Ghica – neexistând nici o informație în această direcție.

Comisia și-a luat misiunea în serios, colaționând toate hotărârile emise de Adunare până în acel moment cu textele corespunzătoare din *Regulamentul* publicat, spre a putea formula propuneri pentru ceea ce trebuie schimbat acolo. La final, comisia a considerat că tuturor amendamentelor propuse pentru dezbatere în Adunare trebuie să li se mai facă încă o verificare, de data asta nu cu textul editat, care ar fi putut conține vreo greșală de tipar, ci chiar cu originalul, cu „exemplarul-mostră”, manuscris, ce conținea semnăturile tuturor marilor boieri. Aceștia voiseră să-și pună semnăturile, firese, imediat în succesiunea textului, pe restul de pagină rămas alb. Atunci însă fuseseră îndemnați să semneze pe o nouă pagină, cu totul albă, căci semnăturile n-ar fi încăput *toate* pe cea dinainte, or ar fi fost bine ca ele să fie grupate împreună, pe o singură pagină [8]. Marii boieri semnatori s-au executat, deci, iar gestul lor a însemnat în fapt acceptarea formală a documentului de către „țară”

După ce a fost tipărit, manuscrisul cu semnăturile amintite a fost dat *oficial* în păstrare celui care îndeplinise funcția de secretar al comisiei de redactare a *Regulamentului*, adică lui Barbu Știrbei [9], unul dintre apropiații consulatului rusesc. Câțiva ani, adică până în 1836, nici una dintre instituțiile statului nu avusese motiv să solicite o consultare a „exemplarului-mostră”. Prima solicitare au făcut-o deci tocmai cei cinci membri ai noii comisii de revizuire a *Regulamentului*, pe care i-am enumerat înainte. Aceștia, ajungând la finalul manuscrisului, au rămas consternați văzând că pe partea de pagină albă de după textul propriu-zis, înainte de pagina cu semnăturile, apăruse un articol necunoscut până atunci. El suna astfel: „În viitorime, orice modifcații ar voi să facă mai în urmă Domnul la Regulamentul organic nu se

vor putea pune în lucrare decât după o întradins deslegare a Înaltei Porți și cu primirea Curții Rusiei“ [10].

„Articolul adițional“, cum a fost numit, fusese introdus fraudulos, la comanda Rusiei, și avea rolul de a bloca orice inițiativă de amendare a constituției în folosul țării. Comisia l-a comunicat în Adunare, ceea ce a dus la o extraordinară tensiune, la sentimente pregnante – atât propriu-zis național-patriotice, cât și anti-rusești.

Consulul Rückman cere ca Adunarea să înceteze orice dezbateri asupra Regulamentului, dar noua sa insolență nu face decât să radicalizeze spiritele. Atunci Ion Câmpineanu trăiește momentul de vârf al carierei sale politice. El vorbește Adunării cu înflăcărare despre vechile drepturi ale Țărilor Române față de Poarta otomană, așa cum reiese din așa-zisele „capitulații“, despre spiritul tratatelor dintre ruși și turci, despre ceea ce afirma manifestul contelui Wittgenstein, conducătorul armatelor rusești ce intrau în țară în 1828, despre spiritul și litera Tratatului de la Adrianopol și despre ceea ce proclama hatîșeriful sultanului, când îl investea pe Alexandru Vodă [11]. Conform tuturor acestora, rușii nu ar fi beneficiat de puterile sporite pe care le dădea Articolul adițional. Bineînțeles, a numit și aspectul moral, anume demascând modalitatea frauduloasă prin care articolul a fost inclus în Regulament. **Întreaga suflare românească a comentat cu sufletul la gură vorbele lui Câmpineanu. Se crea astfel o nouă atitudine civic-politică și opinia publică românească identifica acele argumente ce autorizau în perspectivă realizarea idealurilor naționale** [12].

Alături de Câmpineanu se afișează în prim plan și alți membri ai Adunării în acel moment: Iancu Roset, Grigore Cantacuzino, Emanoil (Manolache) Băleanu, Ion Filipescu, Costache Facca, Alexandru Vilara sau prof. Constantin Moroiu, somând Adunarea să dea dovadă de patriotism și demnitate și să respingă Articolul adițional. Pe de altă parte, numeroși membri și nemembri ai Adunării, fac ceea ce s-ar numi o „propagandă activă“ în saloane, dar și în rândurile poporului pentru edificarea conștiinței naționale, plecând de la pilda noilor evenimente și pregătind în fapt astfel Revoluția de la '48. Alături de cei enumerați deja sunt deci de amintit Ion Heliade-Rădulescu, Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, Ion Voinescu II, Stanciu Căpățâneanu, Costache Aristia, Gheorghe Ioanid, Aron Florian etc.

Partida Conservatoare – Barbu Știrbei, Gheorghe Bibescu, Gheorghe Filipescu sau Ștefan Bălăceanu – îndeamnă la moderație și implicit la acceptarea articolului ca fapt împlinit, altfel riscându-se represalii din partea Rusiei.

Până la urmă (15 iulie 1837), cererea lui Câmpineanu ca Articolul adițional să fie respins este votată cu o mare majoritate [13], deci s-au raliat ei și numeroși reprezentanți ai Partidei Conservatoare.

Consulul Rückman protestează și amenință. Apoi pleacă la Stambul, pentru a face presiuni, împreună cu ambasadorul rus de acolo, asupra Cancelariei otomane [14]. Lucrările Adunării sunt suspendate și vor fi redeschise abia peste opt luni, la 9 mai 1838. Între timp, rușii aranjaseră totul la Poartă, așa fel încât în Adunare s-a dat citire „Înaltului Împărătesc Firman“ care condamnă respingerea Articolului adițional [15].

Avându-se doar acest detaliu în vedere, s-ar putea aprecia că acțiunea Partidei Naționale s-a soldat cu un eșec. *În realitate lucrurile n-au stat așa. De fapt tot ceea ce se putea obține în acel moment se obținuse.* În primul rând a fost o mărturie asupra noii conștiințe naționale care era în curs de edificare și care afirma valorile și idealurile naționale ce vor fi urmărite coerent de aceeași generație împreună cu cea următoare, pe traiectul reperelor 1848, 1859, 1877 [16]; în al doilea rând, a fost identificată clar pentru toată lumea baricada ce blochează emanciparea națională: Protectoratul rusesc și instrumentul său de oprimare, Regulamentul organic. (Să nu uităm că în timpul Revoluției de la 1848 acesta a fost ars în piața publică.) Încă Ion Ghica nota că din acel moment Puterea protectoare „a pierdut toate simpatiile și toată încrederea românilor și a deșteptat toate temerile“ [17].

Chiar dacă aparent bătălia a fost câștigată de ruși – care i-au determinat pe turci să accepte adăugirile respective în ciuda modalității în care ajunseseră în textul în cauză –, efectele asupra opiniei publice românești au fost copleșitoare în sensul edificării conștiinței identității naționale și a idealurilor și obiectivelor precise în acest sens.

NOTE

1. Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă*, vol. I, București, Ed. Albatros, 1996, p. 228.
2. Vd. Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834-1848*, București, Ed. Academiei, 1967, *passim*.
3. Anastasie Iordache, *Principii Ghica. O familie domnitoare din istoria României*, București, Ed. Albatros, 1991, p. 159 – 160.
4. Const. Vlăduț, *Ion Câmpineanu*, Buc., Ed. Științifică, 1973, p. 115
5. Cf. Descrierile făcute de Ion Ghica în celebrul discurs de la Academia Română, în 1880, în: *Opere*, vol. IV, ediție de Ion Roman, București, 1985, p. 416 – 417; cf. Descrierea făcută în scrisoarea lui F. Colson din 28 ian. 1839, în: Cornelia Bodea, *1848 la români, o istorie în date și mărturii*, vol. I, București, E.Ș.E., 1982, p. 131 – 132.
6. „Analele parlamentare“, tom VI, partea I, p. 687 – 688.
7. Const. Vlăduț, *op. cit.*, p. 109.
8. I. Heliade-Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele dela 1848*, București, 1893, *Prefața*.
9. Const. Vlăduț, *op. cit.*, p. 118.
10. „Analele parlamentare“, *loc. cit.*, p. 687.
11. Ion Ghica, *op. cit.*, p.425
12. *Ibid.*, p. 424
13. Ion Ghica, *op. cit.*, p. 425.
14. C. Vlăduț, *op. cit.*, p. 122.
15. *Ibid*
16. Vd. Analiza făcută în acest sens de I. C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul organic, 1834-1848*, București, 1915, p.120.
17. B.A.R. Arhiva Ion Ghica, I, Ms. 14, f. 112, *apud* C. Vlăduț, *op. cit.*, p. 125.